

گزارش پژوهشی :

آسیب‌شناسی مبارزه با قاچاق کالا در کشور

اندیشکده اقتصاد مقاومتی

گروه تولید و تجارت

فرورداد ماه ۱۳۹۶

رهبر معظم انقلاب: علاج برون رفت از مشکلات کشور «اقتصاد مقاومتی» است.

معرفی اندیشکده اقتصاد مقاومتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل اقتصاد کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت Mett.ir با اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را در خصوص این گزارش و همچنین سایر فعالیت‌های اندیشکده، مطرح کنند.

آسیب‌شناسی مبارزه با قاچاق کالا در کشور

گروه موضوعی:	تولید و تجارت
نوع گزارش:	پژوهشی
شناسه:	۱۳۹۶۰۳۳۰۱
تاریخ انتشار:	۱۳۹۶/۰۳/۰۸
تهیه و تدوین:	سید هادی رهگشای
مدیر مطالعه:	محمد امینی‌رعیا

خلاصه مدیریتی

قاچاق کالا علاوه بر هزینه‌ای که برای مبارزه با آن به کشور تحمیل می‌نماید مضرات فراوان دیگری نیز دارد که برخی از آن‌ها عبارتند از: کاهش درآمد حاصل از اخذ تعرفه واردات کالا به داخل کشور، رواج مصرف کالاهای خارجی در داخل کشور و تغییر ذائقه مصرف مردم کشور، کاهش خرید محصولات تولید داخلی و در نتیجه تعطیلی کارخانه‌های داخلی و از بین رفتن اشتغال در داخل کشور، و خروج ارز از کشور.

یکی از مسائل مهم در زمینه مبارزه با قاچاق کالا اطلاع از میزان و نحوه قاچاق کالاهای مختلف به کشور است. طبق ماده ۱۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مرجع تخصصی تهیه و ارائه برآوردها و اطلاعات و آمار در امر قاچاق کالا و ارز است. بنابراین در عمل وظیفه جمع‌آوری اطلاعات در خصوص حجم قاچاق کالا به همان نهادهایی سپرده شده که مسئول مبارزه با قاچاق کالا هستند. این تقسیم کار موجب این شائبه است که نهاد مربوطه به جای تلاش در جهت انجام وظایف خود، به تلاش در جهت مطلوب نشان دادن نتایج بپردازد. در سال ۱۳۹۴ میزان قاچاق کالای ورودی برابر با ۱۷,۵ میلیارد دلار است. اما در خصوص آمار منتشر شده از سوی ستاد مبارزه با قاچاق کالا این ابهام وجود دارد که اختلاف زیادی با آمار گزارش شده از سوی اصناف دارد.

یکی از مسائلی که در مبارزه با قاچاق کالا باید به آن توجه شود، علل و ریشه‌های بنیادین قاچاق است. در واقع آمار بالای قاچاق کالا به کشور، معلول واقعیت‌های دیگر موجود در جامعه است که بدون توجه به آن‌ها نمی‌توان به عرصه مبارزه با قاچاق کالا وارد شد. گرچه توجه و به کارگیری روش‌هایی که منجر به کشف و ضبط محموله‌های قاچاق می‌شوند لازم و ضروری است اما چنانچه بدون توجه به واقعیت‌هایی که دلایل اصلی شکل‌گیری روند قاچاق کالا هستند، تنها عملیات کشف محموله‌های قاچاق کالا را افزایش دهیم، نه منابع مالی و نیروی کار لازم برای ریشه کن کردن قاچاق در کشور برای این کار کافی خواهد بود و نه این روش می‌تواند در بلندمدت مسئله قاچاق کالا را مرتفع نماید. این ریشه‌ها عبارتند از: پایین بودن ریسک قاچاق، بالا بودن آورده اقتصادی حاصل از فعالیت قاچاق، نقش پر رنگ افراد در مسئولیت نظارت، مشکلات موجود در واردات قانونی کالا و در دسترس نبودن شغل مناسب، خصوصاً برای جوانان.

مسئله دیگری که باید در مبارزه با قاچاق کالا به آن توجه شود، شناخت روش‌هایی است که قاچاقچیان به طور معمول از آن برای وارد کردن محصولات خود به داخل کشور استفاده می‌کنند. روش‌هایی که قاچاقچیان برای ورود غیرقانونی محصولات خود به داخل کشور استفاده می‌کنند، روش‌های متنوعی است. بخشی از این روش‌ها که مشخص شده‌است عبارتند از ورود کالا از مبادی غیر رسمی با استفاده از روش‌های غیر متعارف، اظهار اطلاعات نادرست در زمان عبور کالا از گمرک، کم اظهاری میزان واردات محصولات، استفاده از ظرفیت‌های

قانونی مناطق آزاد تجاری، خرده فروشی محصولات در بازارچه‌های مرزی، خرده فروشی در بازارهای پر رونق مرزی و استفاده از ظرفیت ترانزیت کالا.

تاریخچه پیدایش ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز به تیرماه سال ۱۳۸۱ بازمی‌گردد که در پی صدور فرمان رهبر معظم انقلاب در ذیل وزارت کشور تأسیس شد. پس از آن در سال ۱۳۸۳ این کانون در قالب یک ستاد زیرمجموعه نهاد ریاست جمهوری، فعالیت خود را گسترش داد. اما آیا این ستاد توانسته است در عمل به وظایف خود نمره قبولی بگیرد؟ بررسی‌ها نشان می‌دهد که همچنان مسیر زیادی جهت تحقق پنج الزام رهبری می‌بایست توسط ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز طی شود.

مبارزه با قاچاق کالا نیازمند اجرای همه‌جانبه و هماهنگ مجموعه اقداماتی است که در کنار یکدیگر، می‌توانند به کاهش قاچاق کالا منجر شوند. بنابراین چنانچه یکی از ابعاد مسئله مغفول بماند و یا یکی از نهادها در انجام وظایف خود کوتاهی نماید، امکان مبارزه‌ی جدی و مؤثر با این پدیده فراهم نخواهد شد. در یک تقسیم بندی، می‌توان راهکارهای مبارزه با قاچاق کالا را از منظر “مقطع” به ۶ دسته تقسیم نمود: پیش از ورود به کشور، در زمان ترخیص کالا، در زمان حمل و نقل، در زمان انبارداری، در زمان عمده فروشی و در زمان خرده فروشی. چنانچه در هریک از مقاطع فوق به درستی با قاچاق کالا مبارزه نشود، راه برای ورود کالاهای قاچاق باز شده و مبارزه‌ی مؤثری شکل نخواهد گرفت.

حجم عمده ورود کالای قاچاق به کشور نشان از آن دارد که قاچاقچیان کالا از هر فرصتی برای ورود کالای مورد نظر خود به کشور استفاده می‌کنند و این مسئله ضرورت رفع گریزگاه‌های قانونی قاچاق را بیش از پیش ساخته است. به گفته برخی از مسئولین معافیت‌های مختلفی که در قانون به دلایل مختلف در نظر گرفته شده است به ۶۵ مورد می‌رسد. در برخی موارد این معافیت‌ها و گریزگاه‌ها به دلایلی منطقی وضع شده‌اند ولی لازم است برای عدم سوءاستفاده قاچاقچیان از آن‌ها، تدابیری اتخاذ گردد و در برخی موارد نیز وجود چنین معافیت‌هایی توجیه منطقی ندارد. این گریزگاه‌های قانونی ورود کالای قاچاق به کشور عبارتند از: معافیت‌های مرز نشینان، تأسیس بازارچه‌های مرزی در مبادی ورودی کشور، معافیت‌های بار همراه مسافر، قوانین مربوط به واردات کالا از طریق اداره پست، ورود موقت کالا، امکان استفاده از کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای، ترانزیت و معافیت‌های مناطق آزاد تجاری.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۶
فصل ۱. بررسی وضعیت موجود قاچاق کالا در کشور.....	۷
۱-۱ اثرات مخرب قاچاق کالا بر اقتصاد کشور	۷
۱-۲ آمار واقعی قاچاق کالا چقدر است؟	۷
فصل ۲. آسیب شناسی و بررسی نهادی فرآیند مبارزه با قاچاق کالا.....	۱۲
۱-۲-۱ مشکلات ریشه‌ای قاچاق کالا	۱۲
۱-۲-۲ پایین بودن ریسک قاچاق	۱۲
۱-۲-۲-۱ بالا بودن آورده اقتصادی حاصل از فعالیت قاچاق	۱۳
۱-۲-۲-۲ نقش پر رنگ افراد در مسئولیت نظارت	۱۳
۱-۲-۲-۳ مشکلات موجود در واردات قانونی کالا.....	۱۳
۱-۲-۲-۴ در دسترس نبودن شغل مناسب، خصوصاً برای جوانان	۱۴
۱-۲-۲-۵ روش‌های قاچاقچیان برای ورود غیرقانونی کالا	۱۴
۱-۲-۲-۶ ورود کالا از مبادی غیر رسمی با استفاده از روش‌های غیر متعارف	۱۴
۱-۲-۲-۷ اظهار اطلاعات نادرست در زمان عبور کالا از گمرک	۱۴
۱-۲-۲-۸ کم‌اظهاری میزان واردات محصولات	۱۵
۱-۲-۲-۹ استفاده از ظرفیت‌های قانونی مناطق آزاد تجاری	۱۵
۱-۲-۲-۱۰ خرده‌فروشی محصولات در بازارچه‌های مرزی	۱۵
۱-۲-۲-۱۱ خرده‌فروشی در بازارهای پر رونق مرزی	۱۵
۱-۲-۲-۱۲ استفاده از ظرفیت ترانزیت کالا	۱۶
۱-۲-۳ ارزیابی عملکرد ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۱۶
۱-۲-۴ بررسی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۱۸
۱-۲-۵ بررسی وظایف نهادهای مرتبط با قاچاق کالا	۲۱
فصل ۳. راهکارهای مبارزه با قاچاق کالا	۲۴
۱-۳ ویژگی‌های راهکارهای مبارزه با قاچاق کالا	۲۴
۲-۳ نقش تسهیل واردات قانونی کالا در مبارزه با قاچاق کالا	۲۶
۳-۳ جایگاه ساماندهی به مبادلات ارزی در مبارزه هدفمند با قاچاق کالا	۲۹
۴-۳ نقش گمرک و سامانه جامع گمرکی در مبارزه با قاچاق کالا	۳۰
۵-۳ مبارزه با قاچاق کالا در سطح عرضه و نقش رهگیری کالاهای وارداتی	۳۴
۱-۵-۳ اولویت بندی گروه‌های کالایی در الزام دریافت و نصب شناسه رهگیری	۳۷
۲-۵-۳ تکمیل محتوای شناسنامه کالا توسط مشمولین (تولیدکنندگان و واردکنندگان)	۳۷
۳-۵-۳ الزام دریافت شناسه رهگیری کالا برای کالاهای وارداتی پیش از عبور از گمرک	۳۸
۴-۵-۳ رایگان بودن دریافت شناسه رهگیری برای مشمولین (تولیدکنندگان و واردکنندگان)	۳۸

- ۳-۶- ضرورت مقابله با عرضه کالای قاچاق در فروشگاه‌های مجازی ۴۰
- ۳-۷- ضرورت رفع گریزگاه‌های قانونی ورود کالای قاچاق ۴۲
- ۳-۷-۱- معافیت‌های مرز نشینان ۴۲
- ۳-۷-۲- تأسیس بازارچه‌های مرزی در مبادی ورودی کشور ۴۳
- ۳-۷-۳- معافیت‌های وارداتی دیگر ۴۳
- ۳-۷-۴- معافیت‌های بار همراه مسافر ۴۴
- ۳-۷-۵- قوانین مربوط به واردات کالا از طریق اداره پست ۴۴
- ۳-۷-۶- ورود موقت کالا ۴۵
- ۳-۷-۷- امکان استفاده از کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای ۴۶
- ۳-۷-۸- ترانزیت ۴۶
- ۳-۷-۹- معافیت‌های مناطق آزاد تجاری ۴۷
- ۳-۸- نحوه صحیح رسیدگی به کالاهای مکشوفه قاچاق و نقش سازمان اموال تملیکی ۴۹
- ۳-۹- نقش دیپلماسی تجاری در مبارزه با قاچاق کالا ۵۶
- ۳-۱۰- راهکارهای موردی مبارزه با قاچاق کالا ۵۷
- ۳-۱۰-۱- نقش طرح رجیستری تلفن همراه در مبارزه با قاچاق ۵۷
- ۳-۱۰-۲- نظارت بر برندهای تولیدی و وارداتی برای مبارزه با قاچاق کالا ۶۰
- فصل ۴. نقش عموم مردم در مبارزه با قاچاق کالا ۶۲
- منابع ۶۴

فهرست جداول

- جدول ۱. جزئیات مربوط به حجم قاچاق کالا به کشور در سال ۱۳۹۴ ۸

فهرست تصاویر

- تصویر ۱. نماد اعتماد الکترونیکی ۴۰